

Triple Fokus

- en ny tilgang til uddannelse og læring

*Hvilke redskaber kunne hjælpe børn og unge på deres rejse ind i fremtiden?
En fremtid hvor de vil blive mødt med enorme sociale og økologiske udfordringer.*

© Lone Belling, februar 2015

Peter Senge og Daniel Goleman stiller dette enkle, men centrale spørgsmål i indledningen til deres lille bog fra 2014: *The Triple Focus – A new approach to education*.

Peter Senge er ekspert i organisatorisk læring og systemtænkning samt forfatter til *Den femte disciplin* og *Den nødvendige revolution*. Daniel Goleman er forfatter til *Følelsernes intelligens* og *Social Intelligens* samt grundlægger af en bevægelse for social og følelsesmæssig læring.

Sammen og hver for sig bidrager de med opmærksomheder, erfaringer og spørgsmål som vi må forholde os til hvis vi ønsker at give børn og unge mulighed for at bidrage til og trives i fremtidens samfund:

- Hvad er vores intentioner og langsigtede mål og formål med uddannelse og læring i vores samfund?
- Hvilke rolle ønsker vi at uddannelsessektoren skal spille?
- Hvad skal der til for at centrale aktører i uddannelsessektoren deltager med et forpligtende og levende engagement?
- Hvordan kan vi hver især fra vores position bidrage?
- Hvilke udfordringer skal de kommende generationer være i stand til at løfte?
- Hvor i uddannelsessystemet klæder vi på til tidens udfordringer?

Uden klare langsigtede mål for hvordan vi sammen på tværs af generationer og sektorer skaber en robust og bæredygtig fremtid med trivsel og udvikling bliver vi let fanget af kortsigtede mål, snævre interesser og 'tilfældige' indikatorer.

Goleman og Senge stiller ikke kun spørgsmål og deler deres observationer med os. De kommer også ud fra deres viden og erfaringer med bud på hvad det er for tre afgørende færdigheder eller kapaciteter som børn og unge har brug for hvis de skal kunne navigere i en hastigt foranderlig verden med stadig flere distraktioner og truslen mod nærværende menneskelige kontakter. Og dette i en verden hvor netop forbundethed mellem mennesker, kulturgenstande og planeten er mere afgørende end nogensinde før.

De tre afgørende kapaciteter

Forfatterne har valgt *fokus* som fælles begreb for de afgørende kapaciteter som børn og unge – og voksne – har brug for: 'the inner', 'the other' og 'the outer' – her oversat til indre, relationelt og systemisk fokus.

Det indre fokus handler om at have et fokus på sig selv og den indre verden. Dette fokus gør os i stand til at forstå og handle på vores følelser og fornemmelser. Gennem det indre fokus

skaber vi mening og motivation for at lære, og det gør os i stand til at koncentrere os om det vigtige, ignorere distraktioner og klare forstyrrende følelser. Det er en evne der hjælper os til at komme hjem til os selv – i stedet for at være ude af os selv

Det relationelle fokus tuner ind på andre mennesker. Vi retter vores opmærksomhed mod mennesker omkring os og bruger vores evne for empati til at sætte os i deres sted – et afsæt for omsorg og medfølelse. Vi relaterer os til og lærer af andres perspektiver. Når vi styrker vores relationelle fokus øges vores evne til at samarbejde – en nøgle til effektive og forbundne relationer

Det systemiske fokus: Et fokus der støtter en forståelse af den større verden og hvordan systemer interagerer og er gensidigt afhængige – uanset om det er i en familie, en organisation eller hele verden. Gennem dette fokus begribes den komplekse verden og interaktionens betydning for læring og læreprocesser.

De tre kapaciteter – eller foki – skal forstås som tre indbyrdes afhængige perspektiver. Jo mere vi udvikler vores systemintelligens, des mere bliver det også tydeligt hvordan forståelser af selv, andre og større systemer er tæt forbundet og gensidigt understøtter hinanden.

Triple Fokus viser hvordan vi gennem en samtænkning af de tre perspektiver skaber nye veje for facilitering af læreprocesser for børn, unge og voksne med udgangspunkt både i den enkelte og fællesskabets potentialer.

Selvindsigt og sociale færdigheder styrker fagligheden

Med denne bog – og deres understøttende *Triple Focus Initiativ* – har Goleman og Senge sat sig for sammen med uddannelsesforskere og praktikere over hele verden at skabe praktiske prototyper og undersøgelser af hvordan man kan styrke synergien mellem de tre foki.

Der er allerede mere end 20 års erfaring med systematisk at træne børns sociale og emotionelle læring med inspiration fra bl.a. Golemans bøger om følelsesmæssig og sociale intelligens. Her viser undersøgelser af 270.000 elever at med disse programmer stiger børn og unges positive sociale adfærd (kan lide at gå i skole, god opmærksomhed, opfører sig ordentligt i klassen) med 10%, deres antisociale adfærd (vold, mobning) falder med 10 %. Oven i det så scorede de involverede børn også 11% bedre i faglige tests, hvilket klart viser den tætte sammenhæng mellem trivsel og faglig udvikling. Tilvalg af træning af sociale og følelsesmæssige færdigheder er ikke et fravalg af faglig udvikling – men er tværtimod en genvej.

Use it or loose it

På samme vis har skoler – primært i USA – i et par årtier arbejdet med træning af børn og unges systemiske kapacitet, hvor man har omsat de mange gode erfaringer fra Senges arbejde i erhvervslivet med organisatoriske læring og systemtænkning.

Her arbejdes der ud fra den grundlæggende antagelse at vi altid agerer som del af et større socialt og biologisk system. Gensidig afhængighed er ikke noget der er opstået med nutidens globale økonomi. Naturen er kontinuerlig foranderlig og ubegrænset forbundet – hvad alle

tidligere natur- og landbrugssamfund har vidst. Vi er som art udviklet indenfor denne gensidige afhængighed og derfor giver det også mening at vi har en iboende kapacitet for forbundethed. Denne kapacitet skal bruges og udvikles – ellers sygner den hen – *use it or loose it* – er en kendt frase inden for neuroscience.

Derfor er det vigtigt at arbejde med systemtænkning fra en tidlig alder. Børn skal ikke kun præsenteres for fragmenteret viden om delelementer, men udvikle deres iboende fornemmelse for helheden. Som en komplementær udviklingsspiral mellem helhed og dele, syntese og analyse. Med tiden vil fornemmelserne for helheden blive til en bevidst forståelse af samspil i stadig større grupper og en mere abstrakt og kompleks modelforståelse. Bogen har mange illustrative eksempler fra både mindre børn og helt op til gymnasiet

Etik

Når børn (og voksne) udvikler deres forståelse for helheden, så bliver det også tydeligt at alle handlinger og ikke-handlinger har konsekvenser. Måske ikke umiddelbart da der kan være en forskydning i tid og rum, men over tid. Og derfor er vores evne til omsorg forbundet med vores systembevidsthed – og det er uanset om det er omsorg for klassekammeraten, lokalsamfundet eller planeten. Helt grundlæggende så er al etik baseret på bevidsthed om handlingers konsekvenser. Hvis vi ikke kan se effekten af vores handlinger så ser vi heller ikke etiske valg.

Goleman og Senge citerer Einstein for at understrege hvordan manglende bevidsthed om helheden er vores blinde punkt ift. etik:

*Et menneske er en del af en helhed,
af os kaldet Universet,
en del begrænset i tid og rum.
Han erfarer sig selv, sine tanker og følelser
som afgrænset fra resten –
en slags optisk illusion af bevidstheden (...)
Vores formål må være at befri os selv fra dette fængsel
ved at udvide vores cirkler af medfølelse
og omfavne alle levende skabninger og al naturen i dens skønhed*

Pædagogiske og didaktiske principper

Goleman og Senge har deres opmærksomhed på uddannelsessystemet og derfor bruger de begreber som 'lærere', 'undervisning' o. lign. Men det er helt klart at nedenstående principper er lige så meningsfulde og understøttende inden for førskoleområdet.

Ifht.. skolen peger de på at traditionel tavleundervisning hvor svar er givet på forhånd har sine klare begrænsninger og er ikke effektiv for udvikling af de tre kapaciteter som er forudsætninger for at lære og at mestre et uddannelsesforløb.

Goleman og Senge har derfor et bud på, hvordan de tre kapaciteter kan omsættes i didaktiske principper. Erfaringen viser nemlig at når lærere bliver fortrolige med og formår at indtænke principperne i deres undervisning, vil der helt naturligt blive mere fokus på erfaringsbaserede læring, projektarbejde, aktionslæring og kooperativ læring. Alt sammen noget der involverer eleverne aktivt. Ud fra dette stiller Senge og Goleman en række vigtige pædagogiske principper op

- respekter den lærendes realitet og forståelsesproces
- fokuser på emner som er virkelige for den lærende
- tillad elever at bygge egne modeller hvor de konstruerer og tester deres egne måde at skabe mening
- arbejd og lær sammen
- fokus på både at tænke og handle
- opbyg elevers evne til at tage ansvar for egen læring
- støt elev-til-elev læring
- værdsæt undervisere og pædagoger som designere, facilitatorer og beslutningstagere. Det kræver stærk viden og sammenhænge, fortløbende udvikling gennem robuste kollegiale læringsnetværk

Flere af disse principper er kendt og brugt i folkeskolen. Derimod synes der at være et behov en revitalisering og en insisteren på hvert enkelt princip og sammentænkningen af dem. Det er en af styrkerne i Goleman og Senges tredobbelte fokus på læring og uddannelse.

Balancen mellem top-down og bottom-up

Hvis *systematisk* træning af følelsesmæssig, social og systemisk intelligens i uddannelsessystemet *og* ovenstående ideer til nye pædagogiske principper skal blive til virkelighed så er det afgørende at der arbejdes med implementeringsprincipper som understøtter og styrker en sådan udvikling.

Verden over kendes der til mislykkede uddannelsesreformer som ikke havde det ønskede resultat. Som eksempel nævnes da undervisningsministeriet i Storbritannien pålagde en række skoler af arbejde med sociale og følelsesmæssige aspekter i læring. Man havde identificeret en udfordring og derefter designet et program – men uden at involvere skolerne. Det var rent top-down – og programmet havde generelt ingen effekt. Dog var der store variationer, der netop kunne tilbageføres til principperne for implementering. Succes sikres nemlig ikke ved blot at rulle noget ud i en organisation, det kræver at nøgleaktørerne *inkorporerer* tilgangen og metoderne i deres tænkning og handlinger. De skal være parate til at forpligte sig og ikke kun modstræbende indordne sig.

Denne delikate balance mellem top-down og bottom-up processer er der en stigende forståelse for i erhvervslivet, for uden forpligtelse, passion og engagement er det svært at skabe dybtgående og robuste forandringer.

Principper for implementering

Goleman og Senge opregner en række nøgleprincipper for vellykket implementering:

- Systemforandringer begynder med en **personlig rejse**. Hvis voksne autentisk skal kunne styrke og støttes børn og unges selvindsigt, sociale færdigheder og systemtænkning så skal de *selv* arbejde med og udvikle disse grundlæggende kapaciteter hos sig selv. Det gælder alle i systemet, men specielt dem der står med den daglige kontakt til eleverne ... og de kan ikke gøre det uden støtte fra det større system.
- Bæredygtige forandringer er afhængig af **effektive støttende lederskab** på mange niveauer, fra den lokale skoleleder og bestyrelse til lokalsamfundet og forvaltningen.

For alle er jo del af den samme helhed og denne forståelse skal være til stede på alle niveauer.

- Der skal være en parathed hos alle for at **se på deres mentale modeller og forforståelser**, som en del af systemtænkerens indstilling og værktøjskasse. Og når de er blevet bevidstgjort er det muligt at have nogle åbne og undersøgende samtaler, hvor der er mere dialog og mindre diskussion, flere spørgsmål end fastlagte svar. Alt dette kræver dog et højt niveau af social og følelsesmæssige intelligens - hvilket igen viser hvor forbundne de tre perspektiver er
- Der vil altid være nogle i et system som er mere åbne for forandringer mens andre er mere forbeholdne. Senge og Golemans råd hvis man vil arbejde med Triple Fokus er ikke at bruge tid på de forbeholdne, men **give energi og støtte til dem der har engagementet**. Og så tro på at udviklingen med tiden får så meget momentum at det får de fleste med. Det er vigtigt at der er høj grad af **frivillighed** i processen, fordi det arbejder med selve kernen af professionsforståelse og personlige kapaciteter.
- **Gå langsomt – for at kunne gå hurtigt**. Dybtgående forandringer tager tid – de skal inkorporeres, forstås, fornemmes og udvikles. Da Senge var i Danmark i november 2014 sagde han at man skulle regne med 3-7 år.

Triple Fokus er et bud på hvordan børn og unge kan udfolde deres iboende kapacitet for selvindsigt, empati og systemisk tænkning og bliver mere selvberørende, virksomme og fagligt dygtige. Samtidig adresserer det vor tids grundlæggende dilemma: hvordan lærer vi at forstå de systemiske konsekvenser af vores handlinger i en global skala. På den vis handler det om børn og unges fremtid i et perspektiv der rækker langt ud over skolen